

תוכן עניינים

מבוא	3
1. סקירת ספרות	3
1.1 גידולם של חיות מחמד במציאות המערבית	3
1.2 הקהילה החרדית ויחסה לבעלי החיים	4
2. שיטות מחקר	5
2.1 כלי והליך המחקר	5
2.2 משתתפי המחקר	6
3. ממצאים	6
3.1 השקפות והרגלים בנוגע לגידול בעלי חיים	7
3.2 השקפות ותפיסות בנוגע לבעלי חיים בכלל	8
4. דיון ומסקנות	9
מקורות	10
מקורות נוספים	11
נספחים	11
נספח א' - השאלון	11

מבוא

הגידול של חיות מחמד, כאלו אשר בניגוד לימים עברו, ולמרחבים אחרים, הפכו לתופעה מרתקת במציאות האורבנית המערבית, אשר חשיבותה נובעת מהמניעים לגידול וטיפוח של חיות במרחב הביתי. עבור רבים, גידול של חיות מחמד, מהווה התגלגלות חברתית ותרבותית, של קשר עתיק יומין בין האדם לטבע, והאופן שאלו סייעו זה לזה, והעניקו אחד לשני ביטחון והגנה (ארבל, טרקל, ומנשה, 2007). כיום, המערך המביא רבים לגדל כלב או כל חיית מחמד אחרת, במרבית המקרים, שונה בתכלית, ונתפס כצריכה 'בידורית', בעלת אספקטים מורכבים, כמו החתירה והרצון בחום ואהבה, בהוספת דמות נוספת לתוך המשפחה, וביצירת אקלים ביתי מסוים. כיום, גידול של חית מחמד, נחשב כפעולה הנושאת שורה של יתרונות חיוביים, לרבות עבור ילדים, אשר חיית המחמד מהווה עבורם מקור של ידע, מקור רגשי, וחיבור סביבתי (גילשטרומ, 2017).

בעוד שהמחקר על גידול של בעלי חיים, ומקומם במרחב הביתי, הינו רחב היקף, לא כך הדבר כאשר בוחנים את היחס של הקהילה החרדית לגידול של בעלי חיים. במקרה זה, בעוד ידועה הנטייה של הקהילה החרדית להוקיע תופעה חברתית זו, אם נוכח חוסר הצניעות הנובעת באופן טבעי בבעל חיים (אשר אינו מצניע את מיניותו), ואם בגלל מראית העין, הפוגמת בחשיבותה של למידת התורה בתור עבודתו החשובה ביותר של בן הקהילה החרדי (שלהב וקפלן, 2003).

עבודת מחקר זו, תבקש לבחון את ההשקפה ואת האופן שבו השתנתה, אם השתנתה, נקודת המבט של הקהילה החרדית כלפי גידול ויחס לבעלי חיים, באמצעות מחקר איכותני, הכולל 20 משתתפים. שאלת המחקר, אם כך, הינה 'כיצד בני הקהילה החרדית משתלבים ומתייחסים לתופעת גידול חיות המחמד בימינו אנו?' כדי לענות על שאלה זו, סקירה ספרותית מקוצרת תוצג, וניתוח של ראיונות אלו יובא, כדי להפיק מסקנות הנוגעות לקשר בין הקהילה החרדית לבעלי חיים בפרט, והסביבה והחיים המערביים בכלל.

1. סקירת ספרות

1.1 גידולם של חיות מחמד במציאות המערבית

ניתן לפתוח ולומר, כי כיום, כבר ישנם עדויות בני עשרות אלפי שנים, על החיבור בין האדם לבעלי החיים, כאשר האדם החל לארח בביתו חיות מחמד מסוגים שונים, לרבות כלבים. חיבור זה, מגלם חיבור עמוק יותר, שנרקם לו לאורך אלפי שנים, ועוד טרם המהפכה החקלאית, ומתאר מציאות שבה בני האדם ראו את עצמם כחלק מהטבע, במקום שליטיו (ארבל ואחרים, 2007). התמונה ההיסטורית הזו, שעדיין נחשבת למשוערת ולא ברורה, הינה של בני האדם אשר מייצרים אינטראקציה 'שוויונית' עם הסביבה, כאשר סביבה זו עשויה הייתה להתגלם בחיות הבר, באבנים ובעצים. רק לאחר המהפכה החקלאית, החלו בני האדם להבין את יכולותיהם לא רק לנהל אינטראקציה עם הסביבה, אלא גם לשלוט בה, באמצעות ביות של חיות וצמחים, אשר כעת שימשו ככלי עבור בני אדם, עבור כל צרכיו, לרבות מזון (Melson, 2003).

לצד תופעות מרחיקות לכת אלו, תהליך הביות המשמעותי, אף יצר תופעות של ברירה טבעית, אשר התאימו את חיות המחמד, לרבות הכלב והחתול, אל המרחב הביתי, ולצד האדם. גידול בעלי חיים, הינה לכן תופעה מתמשכת, שלמעשה מעולם לא פסקה משחר ההיסטוריה, אך קיבלה גרסאות אורבניות שונות, הנובעות מתוך התבוססותו של מעמד הביניים, הקפיטליזם, ותופעות צרכניות אחרות רבות (Walsh, 2009).

בעוד שתופעות אורבניות אלו רלוונטיות פחות במציאות של הקהילה החרדית, ניתן לומר שישנה תמימות דעים מדעית ארוכה ביותר, בנוגע לחשיבות של קיומם של חיות מחמד, עבור מבוגרים, ויותר מכך, עבור ילדים. את

יתרונות אלו, נהוג לחלק לשלושה. הממד הפיזיולוגי, אשר מצביע על שיפורים ישירים ומובהקים בלחץ הדם ובנטייה למחלות לב, ועשוי להוות כלי מרכזי להפחתה של חרדה, בקרב מבוגרים וילדים כאחד. חשוב לא פחות, אם לא יותר, הינו הממד הרגשי, אשר חיוני הן לילדים והן למבוגרים. עבור שניהם (אך באופן טבעי, בצורה מודגשת בקרב ילדים), בעלי חיים מפתחים את האינטליגנציה הרגשית, מפתחים את תחושת המסוגלות העצמית והביטחון העצמי, ומהווים פתרון מעשי להתמודדות עם בעיות נפשיות ורגשיות. בישראל, כמו במקומות רבים בעולם, הטיפול באמצעות חיות זה זמן רב נחשב לקונצנזוס, לטיפול בסוגיות רגשיות, אך גם בכאלו לימודיות (דורון, 2000).

ואכן, הממד השלישי עוסק בממד החינוכי-חברתי, הטוען, כי האינטראקציה עם חיות המחמד, מגדילה ומשפרת את המיומנויות החברתיות בכל גיל, ומייצרת אקלים ומרחב נעים ופורה יותר. כך למשל, במחקרים שבוצעו בארצות הברית, בהם ילדים קטנים נדרשו להקריא סיפור לכלב, במקום בפני המורה, הביא לשיפור דרמטי ביכולות הקריאה. שיפור שנמצא כזה, נוכח תחושת הביטחון שמעניק הכלב, אשר מתחבר רגשית אל התלמידים, בזמן שאין הוא מתקן אותם או מעיר להם, על טעויות הקריאה שלהם (Jalongo, 2005).

1.2 הקהילה החרדית ויחסה לבעלי החיים

הקהילה החרדית, נחשבת לקהילה סגורה, אשר מנהלת סגנון חיים וחיי יום יום, השונים בתכלית מאילו השגורים בחברה המערבית והאורבנית, כפי שנהוג לאפיין את החברה הישראלית. לדעת רבים, התפתחותה של הקהילה החרדית היווה תגובה ישירה לתרבות החילונית והמערבית אשר התפתחה לצדה במדינת ישראל הקמה לה, ודרשה מחסומים וסדר יום נוקשה יותר, כדי לשמר את מאפייני הקהילה, ויש שיאמרו, גם את ההגמוניה המעניקה כוח (חברתי וכלכלי) בלתי מוגבל למנהיגיה, המפרשים את ההלכה, על פי אינטרסים אלו (בראון, 2017).

עם זאת, ובעוד שהמחקר האקדמי עודנו מצומצם, נוכח סגירותה של הקהילה החרדית, תהליכים שונים ומרכיבים משנים, בהדרגתיות ובאיטיות את הקשר הקיים בין הקהילה החרדית לעולם החיצוני, ועתידה אף לעצב מחדש, את המתח הקיים בין החברה הישראלית לקהילה החרדית. מתח, הטמון בניכור הקיים בין תת קהילות שונות בחברה החרדית כלפי הרעיון הציוני וייסודה של מדינה בעלת מערכת חוקים מערבית הנפרדת להלכה (גם אם מושפעת ממנה), והאופן שבו חוקי ההלכה משפיעים על אורכות החיים החילוניות הבסיסיות ביותר. כמו כשרות המזון, סדרי הנישואין והגירושין, או אפשרויות הצריכה והשימוש בתחבורה הציבורית בסוף השבוע (קלעגיי ובראון-לבינסון, 2017).

בעבודת מחקר זו, מרביתם של החרדים שהשתתפו לבסוף במחקר, הינם החרדים החסידים, אשר גם להם תת זרמים שונים. החסידים נודעים בהתייחסותם התקיפה יותר כלפי השלטון הציוני. החרדים החסידים, מונהגים על ידי אדמו"רים, שהינם המנהיגים הבלתי מעוררים של